

Latvijas upju ekoloģiskā kvalitāte vēl uzlabojama EKSPERTE

MAGDA JENTGENA,
Pasaules Dabas fonda
Baltijas jūras un saldūdens
programmas vadītāja

Upes ir viena no lielākajām Latvijas vērtībām, kas ne tikai priecē ar skaistiem skatiem, bet galvenokārt ir nozīmīga ekosistēmas daļa. Dzīvojam ar pārliecību,

ka viss dabā ir kārtībā un notiek saskaņā ar dabas likumiem, taču neapzināmies, cik ļoti viss ir mainījies, gan dabiskās īpašības, gan ekoloģiskā stabilitāte. Diemžēl Latvija joprojām atpaliek upju atjaunošanā un to ekosistēmu saglabāšanā, salīdzinot ar mūsu kaimiņvalstīm.

Lai arī pēdējo piecu gadu laikā upju ekosistēmas tēma ir nonākusi gan politikas veidotāju, gan iedzīvotāju redzesloķā, tomēr tas nav pietiekami, lai uzlabotu Latvijas upju kvalitāti un migrējošo zivju populācijas, kuras ir tieši saistītas ar dabiskām un brīvi plūstošām upēm. Pasaules Dabas fondam ir zināmi vairāk nekā 1300 šķēršļi uz Latvijas upēm, lielākai daļai no tiem nav ekonomiska lietojuma, bet vēl joprojām vietējie iedzīvotāji un zemes īpašnieki nevar iztēloties nākotni, kur upes būtu brīvi plūstošas un bez šķēršļiem. Līdz ar to viens no būtiskākajiem uzdevumiem situācijas uzlabošanā ir sabiedrības izpratnes maiņas un līdzdalības veicināšana, lai panāktu iesaisti.

Pēdējā gadsimta laikā paši esam būtiski ieteikmējuši un pārveidojuši upes, iznīcinot to dabisko stāvokli. Piemēram, masveidā būvētas dzirnavas uz upēm, padomju laikos īpaši aktīvi ir taisnotas un pārveidotas upes, iznīcinot to dabisko tecējumu. Bezdarbības un nezināšanas sekas mēs varam novērot gan ūdens ekoloģiskajā kvalitātē, kas Latvijā ir zem vidējās Eiropā – tikai ap 33% no mūsu virszemes ūdeniem ir labā ekoloģiskā kvalitātē –, gan arī migrējošo zivju populācijās, kas Eiropā ir samazinājušās par 93% pēdējo 50 gadu laikā.

Eiropas Savienība par tuvāko piecu gadu prioritāti ir izvirzījusi upju dabiskā tecējuma

atjaunošanu. Uz tām šobrīd atrodas vairāk nekā 1,2 miljoni šķēršļu. Eiropas kopējo mērķi atbrīvot vismaz 25 000 km upju, lai tās būtu brīvi plūstošas, varēs sasniegt, ja dalībvalstis savā likumdošanā to atbalstīs. Latvijas mērķis ir atbrīvot 50 km, un tas nav ambiciozs. Bet, lai virzītos uz priekšu, jāspēj atrast kopsaucēju – ar sabiedrību jārunā, jāskaidro, jāstāsta, lai cilvēki sāk saprast. Tas prasīs laiku, bet nākotnē raugos optimistiski!

Atšķirībā no citām Eiropas valstīm, kur jau pastāv normatīvie akti, kas atbalsta upju atjaunošanu un šķēršļu nojaušanu, Latvijā šis jautājums vēl diemžēl nav atrisināts. Ja Latvijas upes būtu neskartas un dabiskas, tās ilgāk noturētu ūdeni augsnē, kā arī mazinātu plūdu risku pilsētvidē un lauksaimniecības zemēs. Leguldījums dabā un klimatā tiešām ir visas Latvijas iedzīvotāju un ekonomikas interešu jautājums.

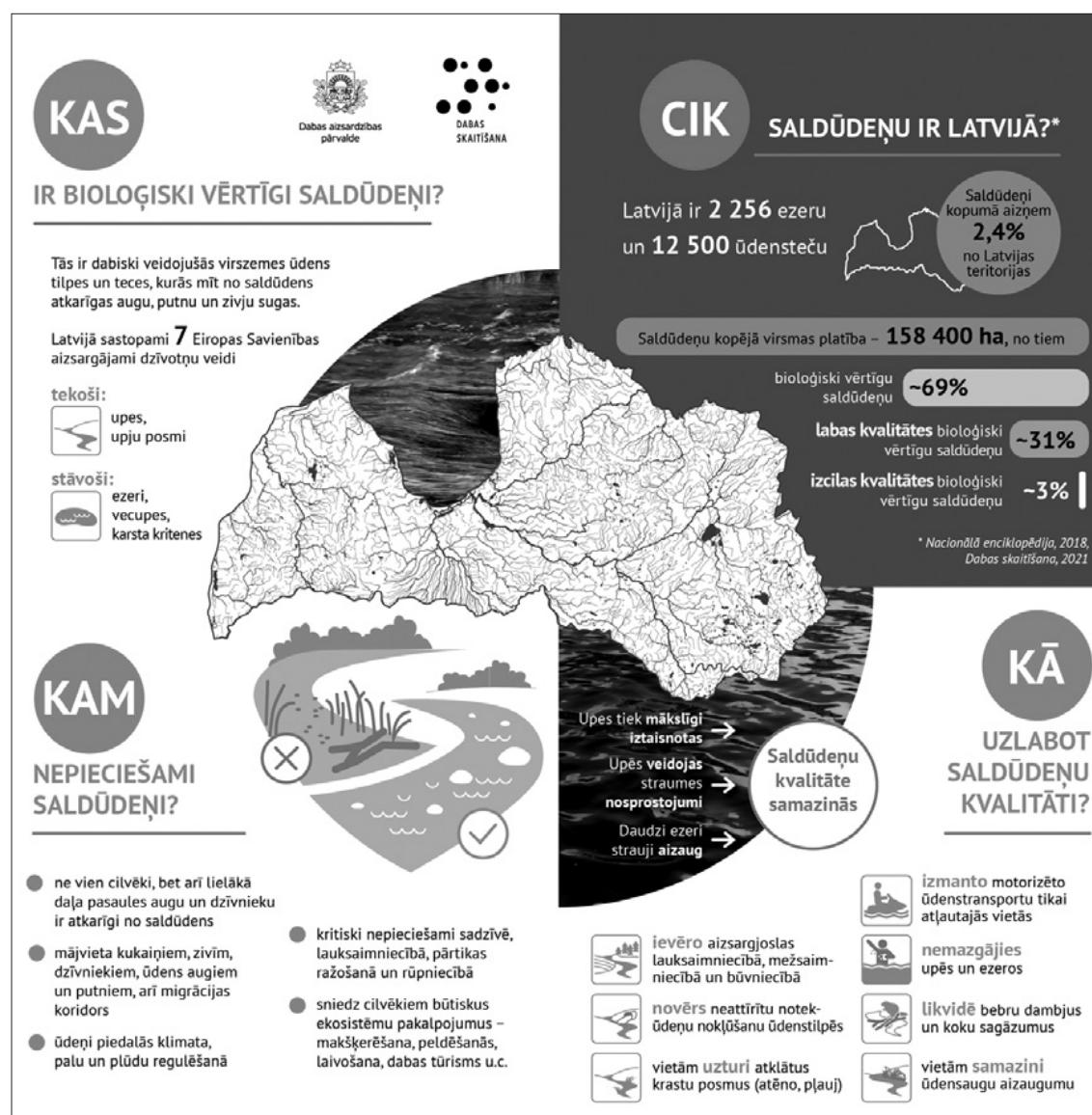
Lai varētu panākt nozīmīgas pārmaiņas, nepieciešam iestādes, kas atbalsta upju atjaunošanu un šķēršļu nojaušanu. Svarīga nozīme ir mums pašiem – iedzīvotāju, zemes īpašnieku un vietējo kopienu iesaistīšanās ir būtiska. Bieži vien, kad runājam par šķēršļiem uz upēm, ar to sākotnēji saprotam lielos aizsprostus, tomēr nedrīkstam aizmirst, ka arī samērā neliels šķērslis, piemēram, nepareizi izbūvēta caurteka, var būt izšķirošs pārbaudījums kādai zivij vai citam dzīvam organismam. Aizsprostu nojaukšana ir viena no resursu ziņā izdevīgākajām un efektīvākajām pieejām, kā atdzīvināt upju ekosistēmas un migrējošo zivju populācijas. Rezultātus pēc šķēršļu nojaušanas ir iespējams manīt jau dažu nedēļu laikā. Šajā īsaajā laikā upes atjauno dabisko plūsmu un migrējošās zivis atkal var brīvi ceļot uz savām nārsta vietām.

Sogad vien esam īstenojuši vairākas aktivitātes, lai atbrīvotu upju dabīgo tecējumu, un izvērtējam dažādas iespējas un aizsprostus, pie kā varētu kertties nākamgad. Tomēr lielākā cerība ir tā, ka jau nākamgad mēs varētu redzēt bez mūsu iesaistes nojauktus aizsprostus. Jo mūsu mērķis nav nojaukt visus aizsprostus Latvijā, bet gan iedvesmot un palīdzēt ciemti atjaunot Latvijas upes, jo tikai ar kopīgiem spēkiem mēs varam palīdzēt saglabāt šo dabas bagātību, kas mums ir.

Bebrs laivošanu dara jautrāku

Bebrs ir labs būvnieks, viņa veidotu dambi izjaukt nav nemaz tik viegli. Nākas kārtīgi saslapināties, līdz ceļš atkal brīvs un iesāktais brauciens ar laivu turpinās.

"Kurzemē neatradīsiet nevienu upi bez bebra un viņa būvētā dambja," saka laivu nomas uzņēmuma "Sofijas laivas" līdzīpašnieks Turaids Šēfers. "Bet es neteiku, ka viņi vērtējami kā liela katastrofa, lai gan šo ūdens dzīvnieku ir daudz."

T. Šēfers atzīst, ka šķendēties par bebru tikai tādēļ, ka nevar viņa uzceltā dambja vai upē sagāzto koku dēļ izbraukt ar laivu, ir savā ziņā egoistiski. Citiem tā dēļ tomēr galvassāpes lielākas. "Vēlos rudeņos vai pāvasarī upes pārplūst un dambja dēļ aiziet vai nu pa labi vai pa kreisi. Dažkārt upēm pat tiek pamainītas gultnes. Zemes īpašnieki par to nav īpaši priecīgi, vēl jo vairāk, ja applūst zemnieku iestādītie burkāni," vērtē T. Šēfers.

Viņš norāda uz vēl kādu būtisku apstākli. Uzceļot dambji, bebrs upi apstādina, tai nav tecējuma. "Ja laivojot vienā brīdī ir sajūta, ka esi iebraucis dīķī, tad ar 100 procentu pārliecību var teikt, ka pēc pāris līkumiem būs bebru dambis. Un aiz dambja upē ir šaura. Es nedomāju, ka tas, ka dabiskā tecējuma nav, ir kaut kas labs, piemēram, zivim," norāda Turaids. Tomēr uzņēmējs atzīst, ka bebrs ir daļa no da-

bas. "Ja kāds varētu atbildēt uz jautājumu, kā ļaut upei tecēt un bebram dambi būvēt, saņemtu Nobela prēmiju," viņš smaidot saka.

Daudz būdams pie dabas, "Sofijas laivu" līdzīpašnieks novērojis, ka bebri ir visur: "Es teiku, ka viņi ir arī grāvjos, dīķos un ezeros. Dzīvnieks Latvijā jūtas ērti."

Ja upē laivošanai patrāpījušies garlaicīga, tad bebrs, parreizā sakot, viņa pastrādātais, var braucienam piedot kārtīgu čili pipara devu, saka Turaids. Ja ir dambis, to nedaudz pajaucot, veidojas forša straume, pat krācīte.

"Mums ir visvisādi svētki, nesen Pāvilostā bija par godu nēgiem. Kādēļ nav kāds bebru festivāls? Dzīvnieks ir ar stāstu: dziedzeri, cepures... Tā gaļa ir ēdama. Manuprāt, tas aizietu," interesanta ideja nākusi prātā T. Šēferam. Ja kāds to realizētu, viņš tikai priečatos.

Latvijas vides aizsardzības fonds

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu.
Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds".